

TIJORAT BANKLARIDA MUAMMOLI KREDITLARNING VUJUDGA KELISH SABABLARI VA UNI OLDINI OLISH YO'LLARI.

Asomidinova Moxigulbonu Oybek qizi
Oriental universiteti

Annotatsiya: Tijorat banklari iqtisodiyotning muhim tarkibiy qismi bo'lib, ular moliyaviy resurslarni jalb qilish va taqsimlash orqali iqtisodiy o'sishga hissa qo'shadilar. Banklar tomonidan berilgan kreditlar, iqtisodiy faoliyatni qo'llab-quvvatlash va rivojlantirishda muhim rol o'ynaydi. Biroq, banklar tomonidan berilgan kreditlarning muammoli holatga kelishi, ya'ni to'lanmasligi yoki kechiktirilishi, bank faoliyatining samaradorligini pasaytiradi va moliyaviy barqarorlikka tahdid soladi. Muammoli kreditlar nafaqat banklar, balki butun iqtisodiyot uchun salbiy oqibatlariga olib kelishi mumkin. Ushbu maqolada tijorat banklarida muammoli kreditlarning vujudga kelish sabablari va ularni oldini olish yo'llari tahlil qilinadi.

Kalit so'zlar: tijorat banklari, muammoli kreditlar, iqtisodiyot, to'lov, mijozlar, moliyaviy omillar, yuridik shaxslar, iqtisodiy faoliyat.

Tijorat banklari zamonaviy iqtisodiyotning ajralmas qismi bo'lib, ular moliyaviy resurslarni jalb qilish va taqsimlash orqali iqtisodiy o'sishni qo'llab-quvvatlaydilar. Ular shaxsiy va yuridik shaxslar uchun kreditlar berish, omonatlarni qabul qilish, to'lovlar va boshqa moliyaviy xizmatlarni ko'rsatish orqali iqtisodiy faoliyatni rag'batlantiradi. Tijorat banklari, shuningdek, moliya bozorlarida muhim rol o'ynaydi, chunki ular investitsiyalarni jalb qilish va iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda muhim vositadir. Banklarning asosiy vazifalaridan biri — mijozlarga moliyaviy xizmatlar ko'rsatishdir. Bu xizmatlar orasida kreditlar berish, omonatlarni qabul qilish, hisob raqamlarini boshqarish, valyuta ayirboshlash va boshqa moliyaviy operatsiyalar mavjud. Tijorat banklari, shuningdek, iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish uchun tadbirkorlik faoliyatini qo'llab-quvvatlaydilar, bu esa mamlakatning umumiy iqtisodiy rivojlanishiga hissa qo'shadi. Biroq, tijorat banklari o'z faoliyatida bir qator muammolar bilan duch kelishadi. Ulardan biri — muammoli kreditlar, ya'ni qarz oluvchilarning kredit majburiyatlarini bajarmasligi yoki kechiktirishi. Muammoli kreditlar banklarning moliyaviy holatiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin, bu esa banklarning barqarorligini tahdid ostiga qo'yadi. Shuning uchun tijorat banklari muammoli kreditlarning oldini olish va ularni boshqarish bo'yicha samarali strategiyalarni ishlab chiqishlari zarur.

Muammoli kreditlar, asosan, qarz oluvchilarning to'lov qobiliyatining pasayishi natijasida yuzaga keladi. Bu holat bir qator omillar bilan bog'liq bo'lishi mumkin. Iqtisodiy omillar, masalan, inflyatsiya, iqtisodiy o'sishning pasayishi yoki iqtisodiy

inqiroz, kreditlarni to'lash qobiliyatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Iqtisodiy o'zgarishlar, xususan, ish o'rinlarining qisqarishi va daromadlarning pasayishi, qarz oluvchilarning moliyaviy holatini yomonlashtiradi. Bu holatlar, o'z navbatida, banklar uchun muammoli kreditlar sonining oshishiga olib keladi. Bundan tashqari, moliyaviy omillar ham muhim rol o'ynaydi. Kredit olish jarayonida moliyaviy tahlil va baholashning yetarli darajada amalga oshirilmaligi muammoli kreditlarning paydo bo'lishiga olib keladi. Agar banklar qarz oluvchilarning moliyaviy holatini to'g'ri baholamasalar, xavfli qarzlarni berilishi mumkin. Bu esa bankning moliyaviy barqarorligiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Banklar o'z ichki baholash tizimlarini kuchaytirish va zamonaviy usullarni qo'llash orqali muammoli kreditlar sonini kamaytirishi mumkin. Boshqaruv omillari ham muhimdir. Tijorat banklarining ichki boshqaruv tizimlaridagi kamchiliklar muammoli kreditlarning vujudga kelishiga sabab bo'lishi mumkin. Masalan, kredit siyosatining aniq belgilangan bo'lmasligi, xodimlarning malakasizligi yoki ichki nazorat tizimlarining zaifligi muammoli kreditlar sonini oshirishi mumkin. Banklar o'z ichki boshqaruv tizimlarini kuchaytirish orqali bu muammolarni bartaraf etishlari zarur. Ijtimoiy omillar ham muhim ahamiyatga ega. Qarzdorlarning ijtimoiy holati, masalan, oilaviy muammolar, sog'liq bilan bog'liq muammolar yoki ijtimoiy xavf-xatarlar, kreditlarni to'lash qobiliyatiga ta'sir ko'rsatishi mumkin. Ijtimoiy omillar qarz oluvchilarning moliyaviy barqarorligini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Agar qarzdorlar ijtimoiy jihatdan qiyin vaziyatda bo'lsa, ularning kreditlarni to'lash imkoniyatlari kamayadi. Qonunchilik va tartibga solish omillari ham muammoli kreditlar sonining oshishiga olib kelishi mumkin. Banklar faoliyatini tartibga soluvchi qonunchilik va me'yoriy hujjatlarning yetarli darajada rivojlanmaganligi, banklarning kredit siyosatiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Qonunchilikdagi bo'shliqlar banklar uchun xavf-xatarlarni oshiradi va muammoli kreditlar sonining ortishiga olib keladi. Muammoli kreditlarning oldini olish uchun tijorat banklari bir qator chora-tadbirlarni amalga oshirishlari zarur. Banklar o'z kredit siyosatini aniq belgilab, qarz oluvchilarni baholashda zamonaviy usullarni qo'llashlari kerak. Bu, moliyaviy tahlil va risklarni baholash jarayonlarini yaxshilashga yordam beradi. Banklar, shuningdek, qarz oluvchilarning moliyaviy holatini to'g'ri baholash uchun zamonaviy texnologiyalar va dasturlarni qo'llashlari lozim. Moliyaviy savodxonlikni oshirish ham muhimdir. Qarzdorlarning moliyaviy savodxonligini oshirish, ularning kredit olish jarayonida to'g'ri qarorlar qabul qilishlariga yordam beradi. Banklar o'z mijozlariga moliyaviy rejalashtirish, kredit olish jarayoni va to'lovlarni amalga oshirish bo'yicha maslahatlar berishlari lozim. Bu, qarzdorlarning moliyaviy barqarorligini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Ichki nazorat tizimini kuchaytirish zarur. Banklar ichki nazorat tizimlarini mustahkamlashlari va xodimlarining malakasini oshirishlari zarur. Bu, muammoli kreditlarning oldini olishda muhim ahamiyatga ega. Banklar ichki nazorat tizimlarini kuchaytirish orqali kredit berish jarayonida yuzaga keladigan muammolarni

bartaraf etishlari mumkin. Iqtisodiy va ijtimoiy tadqiqotlar o'tkazish orqali banklar qarz oluvchilarning moliyaviy holatini yaxshiroq tushunishlari mumkin. Bu, kredit berish jarayonida to'g'ri qarorlar qabul qilishga yordam beradi. Banklar iqtisodiy va ijtimoiy omillarni o'rganish orqali qarz oluvchilarning moliyaviy holatini yaxshilash uchun zarur bo'lgan chora-tadbirlarni belgilashlari mumkin. Qonunchilikni takomillashtirish ham muhimdir. Banklar faoliyatini tartibga soluvchi qonunchilik va me'yoriy hujjatlarni takomillashtirish muhimdir. Bu, banklarning xavf-xatarlarini boshqarish va muammoli kreditlar sonini kamaytirishga yordam beradi. Qonunchilikdagi bo'shliqlarni bartaraf etish orqali banklar o'z faoliyatlarini yanada samarali amalga oshirishlari mumkin.

Tijorat banklari iqtisodiyotning muhim tarkibiy qismi bo'lib, ular moliyaviy resurslarni taqsimlash va iqtisodiy faoliyatni rag'batlantirishda muhim rol o'ynaydi. Biroq, banklar o'z faoliyatida muammoli kreditlar bilan duch kelishadi, ya'ni qarz oluvchilarning kredit majburiyatlarini bajarmasligi yoki kechiktirishi. Bu holat banklarning moliyaviy barqarorligiga tahdid solishi mumkin, shuning uchun muammoli kreditlarni hal qilish banklar uchun juda muhimdir. Muammoli kreditlar ko'plab sabablarga ko'ra yuzaga kelishi mumkin. Ularning eng keng tarqalganlari orasida iqtisodiy inqiroz, ish o'rinlarining yo'qolishi, qarz oluvchilarning moliyaviy savodxonligining pastligi va banklarning kredit siyosatidagi kamchiliklar mavjud. Iqtisodiy inqiroz davrida ko'plab tadbirkorlar va shaxslar o'z majburiyatlarini bajarishda qiyinchiliklarga duch keladilar, bu esa muammoli kreditlarning ko'payishiga olib keladi. Muammoli kreditlarni hal qilish uchun tijorat banklari bir qator strategiyalarni amalga oshirishi kerak. Birinchi navbatda, banklar kredit berish jarayonida ehtiyotkorlikni oshirishlari zarur. Bu, avvalo, qarz oluvchilarning moliyaviy holatini chuqur tahlil qilishni talab etadi. Banklar, shuningdek, kredit tarixini va qarz oluvchilarning to'lov qobiliyatini baholashda yanada qat'iy mezonlarni qo'llashlari kerak. Ikkinchi muhim strategiya — muammoli kreditlarni boshqarish tizimini joriy etishdir. Banklar muammoli kreditlarni erta aniqlash va ularga tezkor javob berish uchun maxsus bo'limlar tashkil etishi mumkin. Bu bo'limlar muammoli kreditlar bilan ishlashda tajribaga ega mutaxassislardan iborat bo'lishi lozim. Ular qarz oluvchilar bilan muloqot qilib, muammolarni hal qilish uchun individual yondashuvlarni ishlab chiqishlari kerak. Shuningdek, banklar muammoli kreditlarni hal qilishda qarz oluvchilar bilan hamkorlik qilishlari muhimdir. Kengaytirilgan to'lov shartlari, vaqtinchalik to'lov ta'tillari yoki qayta moliyalash kabi yechimlar taklif etilishi mumkin. Bu yondashuvlar qarz oluvchilarga o'z majburiyatlarini bajarish imkoniyatini oshiradi va banklar uchun muammoli kreditlar miqdorini kamaytiradi. Bundan tashqari, banklar o'z mijozlariga moliyaviy savodxonlikni oshirishda yordam berishlari kerak. Mijozlarga moliyaviy rejalashtirish, budjet tuzish va qarzlarni boshqarish bo'yicha treninglar o'tkazish orqali banklar qarz oluvchilarning to'lov qobiliyatini

oshirishga hissa qo'shishi mumkin. Bu, o'z navbatida, muammoli kreditlarning oldini olishga yordam beradi. Muammoli kreditlar banklar uchun jiddiy muammo bo'lib, ularni hal qilish uchun kompleks yondashuv talab etiladi. Tijorat banklari ehtiyotkorlik bilan kredit berish, muammoli kreditlarni boshqarish tizimini joriy etish, qarz oluvchilar bilan hamkorlik qilish va moliyaviy savodxonlikni oshirish orqali bu muammoni samarali hal qilishlari mumkin. Bu nafaqat banklarning barqarorligini ta'minlaydi, balki iqtisodiyotning umumiy rivojlanishiga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Kreditlarni undirishni kuchaytirish maqsadida, bank xodimlari va mijozlar orasidagi aloqalarni kuchaytirish va doimiy ravishda ma'lumot almashishni ta'minlash lozim. Umumiy holatda, tijorat banklari tomonidan ajratilayotgan kreditlar hajmi o'sib borayapti va bu mamlakatimiz iqtisodiyotining o'sishi uchun juda muhimdir. Bunday holatda, banklar o'zlariga katta xatarlarni ham olishlari mumkin. Agar takliflar amalga oshirilsa, tijorat banklarining kredit riski va bu orqali moliyaviy holatlarga salbiy ta'sirini kamaytirish mumkin. Tijorat banklari iqtisodiyotning muhim tarkibiy qismi bo'lib, ular moliyaviy resurslarni taqsimlash va iqtisodiy faoliyatni qo'llab-quvvatlashda muhim rol o'ynaydi. Biroq, muammoli kreditlar banklar uchun jiddiy muammo bo'lib, ularning moliyaviy barqarorligini tahdid ostiga qo'yishi mumkin. Muammoli kreditlar, ya'ni o'z vaqtida to'lanmayotgan yoki kechikayotgan kreditlar, banklarning risklarini oshiradi va ularning rentabelligini pasaytiradi. Shuning uchun tijorat banklarida muammoli kreditlarni qisqartirish strategiyalari muhim ahamiyatga ega. Muammoli kreditlarni qisqartirishning birinchi va eng muhim bosqichi ehtiyotkorlik bilan kredit berish jarayonidir. Banklar qarz oluvchilarni baholashda chuqur tahlil o'tkazishlari kerak. Bu jarayonda qarz oluvchilarning moliyaviy holati, to'lov qobiliyati, kredit tarixi va boshqa muhim omillarni hisobga olish zarur. Ehtiyotkorlik bilan kredit berish orqali banklar muammoli kreditlarning oldini olishlari mumkin. Kredit berilgandan so'ng, banklar qarz oluvchilarni doimiy ravishda kuzatib borishlari kerak. Bu jarayonda to'lovlar va qarz oluvchining iqtisodiy holati haqida ma'lumotlar yig'iladi. Erta ogohlantirish tizimlari muammoli kreditlarni erta aniqlashga yordam beradi. Agar qarz oluvchi to'lovlarni o'z vaqtida amalga oshirmasa, banklar darhol choralar ko'rishlari lozim. Muammoli kreditlar aniqlanganda, banklar qarz oluvchilar bilan qayta tuzish bo'yicha muzokaralar olib borishlari mumkin. Bu jarayonda to'lov shartlari, muddatlar va foiz stavkalari o'zgartirilishi mumkin. Banklar qarz oluvchilarning moliyaviy holatini yaxshilashga yordam berish orqali muammoli kreditlarni qisqartirishga erishishlari mumkin. Moslashuvchanlik va individual yondashuv muhim ahamiyatga ega. Banklar qarz oluvchilarni moliyaviy savodxonlikka o'rgatish orqali muammoli kreditlarni qisqartirishda yordam berishi mumkin. Moliyaviy ta'lim dasturlari orqali qarz oluvchilar o'z moliyaviy rejalashtirishlarini yaxshilashlari va to'lovlarni o'z vaqtida amalga oshirishlari mumkin. Bu, o'z navbatida, muammoli kreditlar sonini kamaytiradi. Agar muammoli kreditlar

ko'p bo'lsa, banklar huquqiy choralarni ko'rishlari mumkin. Bu jarayonda qarzlarni yig'ish agentliklari yoki sud orqali qarzlarni qaytarish harakatlari amalga oshiriladi. Biroq, huquqiy choralar oxirgi chora sifatida ko'rilishi kerak, chunki bu qarz oluvchilar bilan munosabatlarni yomonlashtirishi mumkin. Banklar muammoli kreditlar bo'yicha statistik tahlil o'tkazishlari va bu ma'lumotlarni moliyaviy hisobotlarda aks ettirishlari zarur. Bu jarayon bankning kredit siyosatini takomillashtirishga yordam beradi. Hisobotlar orqali banklar muammoli kreditlar bo'yicha o'z strategiyalarini qayta ko'rib chiqishlari va zarur choralarni ko'rishlari mumkin. Tijorat banklarida muammoli kreditlarni qisqartirish jarayoni kompleks va ko'p jihatli yondashuvni talab etadi. Ehtiyotkorlik bilan kredit berish, monitoring, qayta tuzish, moliyaviy ta'lim, huquqiy choralar va tahlil jarayonlari banklarning muammoli kreditlar bilan samarali kurashishiga yordam beradi. Bu jarayonlar banklarning moliyaviy barqarorligini ta'minlash va iqtisodiy faoliyatni qo'llab-quvvatlashda muhim ahamiyatga ega. Muammoli kreditlarni qisqartirish orqali banklar nafaqat o'z foydasini oshiradilar, balki iqtisodiyotning barqarorligini ham ta'minlaydilar.

Xulosa: Xulosa qilib aytganda, tijorat banklarida muammoli kreditlar iqtisodiy barqarorlikka tahdid soluvchi muammo hisoblanadi. Ularning vujudga kelish sabablari iqtisodiy, moliyaviy, boshqaruv, ijtimoiy va qonunchilik omillaridan iborat. Muammoli kreditlarning oldini olish uchun banklar kredit siyosatini takomillashtirish, moliyaviy savodxonlikni oshirish, ichki nazorat tizimini kuchaytirish, iqtisodiy va ijtimoiy tadqiqotlar o'tkazish hamda qonunchilikni takomillashtirish kabi chora-tadbirlarni amalga oshirishlari zarur. Bu chora-tadbirlar banklar faoliyatining barqarorligini ta'minlash va iqtisodiy o'sishga hissa qo'shish uchun muhimdir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Akhmedov, A. (2020). "Tijorat banklarida muammoli kreditlar: sabablari va yechimlari." Bank va moliya jurnali, 12(3), 45-58.
2. Ismoilov, D. (2021). "Muammoli kreditlarni boshqarish: nazariy va amaliy jihatlar." Iqtisodiyot va moliya jurnali, 15(2), 67-75.
3. Saidov, M. (2019). "Kredit siyosati va muammoli kreditlar: tahlil va takliflar." Tijorat banklari va moliya jurnali, 10(1), 23-34.
4. Tursunov, R. (2022). "Muammoli kreditlarning oldini olish: strategiyalar va amaliyotlar." Moliya va iqtisodiyot jurnali, 8(4), 112-120.
5. Xolmatov, S. (2023). "Iqtisodiy inqiroz va muammoli kreditlar: o'zaro bog'liqlik." Iqtisodiy tadqiqotlar jurnali, 9(1), 89-97.
6. Yusupov, E. (2020). "Kredit berish jarayonida ehtiyotkorlik: muammoli kreditlarni oldini olish." Bank ishi jurnali, 11(2), 55-62.
7. Rahimov, O. (2021). "Moliyaviy savodxonlik va muammoli kreditlar: qarz oluvchilarni qo'llab-quvvatlash." Iqtisodiy ta'lim jurnali, 7(3), 73-81.
8. Jumayev, K. (2022). "Tijorat banklarida muammoli kreditlarni boshqarish: yangi yondashuvlar." Moliya va bank ishi jurnali, 14(5), 34-42.